

УДК 657

Кузьмінська О.Е.
*кандидат економічних наук,
професор кафедри обліку в кредитних
і бюджетних установах та економічного аналізу
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана*

АНАЛІЗ ІНФОРМАЦІЙНОГО НАВАНТАЖЕННЯ ЗВІТУ ПРО РУХ ГРОШОВИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВ

У статті досліджуються питання композиційної структури та інформаційного навантаження звіту про рух грошових коштів підприємств, оновленого у процесі модернізації вітчизняної облікової системи. Надана критична оцінка інформації фахових джерел щодо методів складання звіту, про рух грошових коштів підприємств. Уточнені методичні підходи до визначення впливу зміни валютних курсів на грошові потоки підприємств.

Ключові слова: звіт про рух грошових коштів, фінансова звітність, операційна діяльність, інвестиційна діяльність, фінансова діяльність, підприємство, методика.

Кузьминская О.Э. АНАЛИЗ ИНФОРМАЦИОННОЙ НАГРУЗКИ ОТЧЕТА О ДВИЖЕНИИ ДЕНЕЖНЫХ СРЕДСТВ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье исследуются вопросы композиционной структуры и информационной нагрузки отчета о движении денежных средств предприятий, обновленного в процессе модернизации отечественной учетной системы. Осуществлена критическая оценка информации профессиональных источников о методах составления отчета, о движении денежных средств предприятий. Уточнены методические подходы к определению влияния изменения валютных курсов на денежные потоки предприятий.

Ключевые слова: отчет о движении денежных средств, финансовая отчетность, операционная деятельность, инвестиционная деятельность, финансовая деятельность, предприятие, методика.

Kuzminska O.E. ANALYSIS OF INFORMATIONAL LOADING OF STATEMENT OF CASH FLOWS OF ENTERPRISES

The article deals with the question of compositional patterns and information loading of statement of cash flow of enterprises, updated in the process of modernization of the national accounting system. The critical evaluation of information of specialized sources on the methods of the statement of cash flows of enterprises is implemented. The methodical approaches to determining the effect of exchange rate changes on cash flow of enterprises are refined.

Keywords: cash flow statement, financial statements, operating activities, investing activities, financing activities, enterprises, the method.

Постановка проблеми. З метою забезпечення ста-лого розвитку економіки України в напрямку від-новлення макроекономічної стабільності у зв'язку зі складними сучасними геополітичними та еко-номічними умовами зростає необхідність подальшої лібералізації підприємницької діяльності, створення цивілізованих інститутів сприяння бізнесу, покращення інвестиційної середовища. Розвиток інфор-маційно-комунікативної сфери в економіці супро-воджується процесами оновлення спеціалізованих інформаційних систем, зокрема системи бухгалтер-ського обліку. Саме облікова система безперервно генерує складну інформаційну базу прийняття ефек-тивних управлінських рішень на рівні підприємств. Зібрана обліковою системою вірогідна, доречна, зро-зуміла і зібрана інформація в узагальненому вигляді розкривається у фінансовій звітності. Інформація про зміни в найбільш ліквідних активах підприє-мства, грошових коштів та їх еквівалентів розкрива-ється у звіті про рух грошових коштів, аналіз якого дає змогу встановити структуру грошових потоків за видами діяльності – операційна, фінансова, інвести-ційна. Реформування вітчизняної облікової системи в напрямку гармонізації з міжнародними стандартами зумовлює зміни в змісті й порядку складання звіту про рух грошових коштів. Відтак, ґрунтовного дослі-дження потребують питання композиційно структури та інформаційного навантаження звіту про рух гро-шових коштів підприємств з урахуванням оновлення самої форми звіту в процесі модернізації вітчизняної облікової системи. Також необхідно встановити алго-ритм визначення впливу змін офіційного валютного курсу на грошові потоки підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тео-ретичні й практичні питання формування фінансо-вої звітності вітчизняних підприємств опрацьовані у багатьох фахових публікаціях науковців і прак-тиків. Зокрема, значення фінансової звітності під-приємств для прийняття рішень розкриваються у статтях Г.В. Бакурової та О.І. Трохимець [2], О.В. Будько [3], В.В. Малікова та Т.В. Коваль-вої [8]; питання відповідності фінансової звітності потребам користувачів висвітлені в публікаціях І.О. Дземішкевич [4] і Г.М. Курило [6]; проблемні питання методики складання звіту про рух грошо-вих коштів опрацьовані в роботах П.Й. Атамаса й О.П. Атамаса [1], М.В. Корягіна й О.С. Височан [5], В.М. Теслюка й А.В. Дегтяренко [11], С.В. Шубі-ної й А.Ю. Босих [12]. Втім питання композиційної структури та інформаційного навантаження оновле-ного звіту про рух грошових коштів висвітлені у наукових фахових джерелах недостатньо.

Мета статті полягає у побудові структурно-логіч-ної схеми складання звіту про рух грошових коштів підприємств й у конкретизації процедури визначення впливу змін офіційного валютного курсу на грошові потоки підприємства з урахуванням положень вітчиз-няних та міжнародних облікових стандартів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Звіт про рух грошових коштів – форма річної фінансо-вої звітності, яка надає користувачам інформації під-стави для оцінки спроможності підприємства генеру-вати грошові кошти, а також для оцінки потреби в них. У звіті про рух грошових коштів зображаються джерела отриманих підприємством готівкових та без-готівкових коштів, напрями їх використання у звіт-

ному періоді, рух грошових коштів за звітний період залежно від виду діяльності (операційної, інвестиційної, фінансової).

Звіт про рух грошових коштів доповнює звіт про фінансовий стан (баланс) і звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід) підприємства, інформацією про зміни грошових коштів та їх еквівалентів за звітний рік. Баланс зображає фінансовий стан підприємства на звітну дату, а звіт про рух грошових коштів пояснює зміни в одному з важливих компонентів активу балансу – грошових коштах та їх еквівалентах, які відбулися між звітними датами. Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід) надає інформацію про прибутки (збитки) за звітний період, які визначені порівнянням доходів і витрат, врахованих в обліку згідно з принципом нарахування. А звіт про рух грошових коштів містить інформацію про отримані доходи та сплачені витрати, що дає можливість визначити суму чистого грошового прибутку підприємства.

Звіт про фінансовий стан (баланс) і звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід) підприємства складаються щоквартально і у повному обсязі – за рік. Звіт про рух грошових коштів складається тільки у процесі формування річної фінансової звітності, щоквартального складання не передбачено вітчизняним законодавством, що не відповідає рекомендаціям МСБО 34 «Проміжна фінансова звітність» [9, п. 8].

Звіт про рух грошових коштів підприємства, згідно з МСБО 7 «Звіти про рух грошових коштів», може складатися двома методами: прямим або непрямим. При чому в МСБО 7, п. 19 перевага надається саме прямому методу [9].

Згідно з П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», у звіті про рух грошових коштів наводяться дані про рух грошових коштів протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. При складанні фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності підприємства можуть обрати спосіб складання звіту про рух грошових коштів за прямим або непрямим методом із застосуванням відповідної форми звіту. Підприємство розгорнуто наводить суми надходжень та видатків, що виникають у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Якщо рух грошових коштів у результаті однієї операції включає суми, які належать до різних видів діяльності, то ці суми наводяться окремо у складі відповідних видів діяльності. Внутрішні зміни у складі грошових коштів до звіту про рух грошових коштів не включаються. Негрошові операції (отримання активів шляхом фінансової оренди, бартерні операції, придбання активів через емісію акцій тощо) не включаються до звіту про рух грошових коштів [10].

Аналізуючи інформаційні джерела, варто відзначити, що різниця між методами складання досліджуваного звіту залежить від способів організації технології облікового процесу, збирання і оброблення облікової інформації на підприємстві. У публікаціях П.Й. Атамаса й О.П. Атамаса [1], Г.М. Курило [6], С.В. Шубіної й А.Ю. Босих [12] перевага надається непрямому методу, а в роботах В.М. Теслюк, А.В. Дегтяренко [11], М.В. Корягіна і О.С. Височан [5] розглянуто ефективність прямого методу складання звіту про рух грошових коштів.

П.Й. Атамас й О.П. Атамас, віддаючи перевагу непрямому методу складання звіту, підкреслюють його простоту та зручність використання при аналізі фінансових показників діяльності підприємства

[1, с. 10]. Г.М. Курило наголошує на недостатній ефективності прямого методу, зумовленій значними витратами на формування необхідної інформації [6, с. 98]. С.В. Шубіна й А.Ю. Босих відзначають непрямий метод ефективнішим, а форму звіту наочною і зручною для аналізу [12, с. 144]. Натомість В.М. Теслюк, А.В. Дегтяренко стверджують, що саме прямий метод забезпечує можливість отримання правдивої інформації щодо напрямів надходження і витрачання грошових коштів та їх еквівалентів у зручній для сприйняття формі [11, с. 129]. М.В. Корягіна і О.С. Височан також віддають перевагу прямому методу у зв'язку з його спрямованістю на забезпечення можливості оцінки потреби підприємства в грошових коштах та їх еквівалентах [5, с. 108].

Слід підкреслити, що переваги широкого використання інформаційних систем і технологій в обліковій практиці підприємств дають змогу забезпечити збирання необхідних даних для складання звіту про рух грошових коштів і прямим, і непрямим методом. Підприємства мають самостійно обирати метод складання звіту грошових коштів і затверджувати його в обліковій політиці (прямий або непрямий).

Тематичний аналіз фахових видань дав змогу виокремити такі відмінності у порядку складання звіту про рух грошових коштів прямим і непрямим методами:

- застосування прямого методу вимагає постійного накопичення даних про рух грошових коштів, узагальнення потрібних показників в аналітичному обліку;

- непрямий метод базується на максимальному використанні вже підготовлених показників фінансових звітів: звіту про фінансовий стан (балансу) та звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід) підприємства, та мінімальному використанні даних первинних документів, облікових реєстрів, аналітичних і синтетичних рахунків бухгалтерського обліку;

- метод складання звіту про рух грошових коштів визначає порядок заповнення його першого розділу «Рух коштів у результаті операційної діяльності».

Прямим методом, згідно з П(С)БО 1, чистий рух коштів від операційної діяльності розраховується як різниця між коштами, отриманими внаслідок надходжень (від реалізації продукції: товарів, робіт, послуг; від повернення податків і зборів, у тому числі податку на додану вартість; від цільового фінансування тощо), і коштами, витраченими на сплату товарів (робіт, послуг), праці, відрахувань на соціальні заходи, зобов'язань з податків і зборів тощо [10].

Слід зазначити, що в МСБО 7 наведено розлогий перелік можливих грошових потоків від операційної діяльності підприємства є:

- надходження грошових коштів від продажу товарів та надання послуг;

- надходження грошових коштів від роялті, авторських гонорарів, комісійних та інший дохід;

- виплати грошових коштів постачальникам товарів та послуг;

- виплати грошових коштів працівникам та виплати за їх дорученням;

- надходження і виплати грошових коштів страхової компанії за премії та позови, ануїтети та інші виплати за полісами;

- виплати грошових коштів або компенсація податків на прибуток, якщо вони конкретно не ототожнюються з фінансовою або інвестиційною діяльністю;

– надходження і виплати грошових коштів за контрактами, укладеними для дилерських або торговельних цілей [9, п. 14].

Згідно з П(С)БО 1, алгоритм визначення чистого руху коштів від операційної діяльності непрямим методом такий [10]:

– коригування суми прибутку (збитку) від звичайної діяльності до оподаткування за рік за даними звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) на негрошові потоки, причому негрошові витрати додаються (амортизація необоротних активів, збільшення забезпечень, збиток від нереалізованих курсових різниць, збиток від неопераційної діяльності та інших негрошових операцій), а негрошові доходи – віднімаються (зменшення забезпечень, прибуток від нереалізованих курсових різниць, прибуток від неопераційної діяльності та інших негрошових операцій);

- додавання сум зменшення оборотних активів;
- віднімання сум збільшення оборотних активів;
- віднімання сум зменшення поточних зобов'язань;
- додавання сум збільшення поточних зобов'язань;
- віднімання сум сплаченого податку на прибуток.

Для розрахунку зміни в оборотних активах та поточних зобов'язаннях порівнюються залишки за відповідними рахунками на кінець і на початок періоду. Виявлений внаслідок такого порівняння приріст оборотних активів або зменшення поточних зобов'язань свідчить про вибуття грошових коштів, а зменшення оборотних активів або зростання поточних зобов'язань є ознакою надходження грошових коштів у результаті операційної діяльності.

Рух коштів унаслідок інвестиційної та фінансової діяльності (відповідно, другий і третій розділи звіту) визначається тільки прямим методом.

Чистий рух грошових коштів за звітний період дорівнює сумі таких статей:

- чистий рух коштів від операційної діяльності;
- чистий рух коштів від інвестиційної діяльності;
- чистий рух коштів від фінансової діяльності

Залишок коштів на кінець року визначається додаванням сум за статтями:

- чистий рух грошових коштів за звітний період;
- залишок на початок звітного періоду;
- вплив змін курсів валют.

Уточнені внаслідок проведеного дослідження методичні аспекти складання звіту про рух грошових коштів узагальнює рис. 1.

Рух коштів у результаті операційної діяльності	
Прямий метод	Непрямий метод
<p>НАДХОДЖЕННЯ від:</p> <ul style="list-style-type: none"> – реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); – повернення податків і зборів, у тому числі податку на додану вартість цільового фінансування; – інші надходження <p>– ВИТРАЧАННЯ НА СПЛАТУ:</p> <ul style="list-style-type: none"> – товарів (робіт, послуг); – праці; – відрахувань на соціальні заходи – зобов'язань з податків і зборів; – інші витрати <p>= чистий рух коштів від операційної діяльності</p>	<p>Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування</p> <p>+/- коригування (– негрошові доходи + негрошові витрати) на:</p> <ul style="list-style-type: none"> – амортизацію необоротних активів; – збільшення (зменшення) забезпечень; – збиток (прибуток) від нереалізованих курсових різниць; – збиток (прибуток) від неопераційної діяльності та інших негрошових операцій; <p>+/- зменшення (збільшення) оборотних активів;</p> <p>+/- збільшення (зменшення) поточних зобов'язань</p> <p>= грошові кошти від операційної діяльності</p> <p>- Сплачений податок на прибуток</p> <p>= чистий рух коштів від операційної діяльності</p>
Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності	
<p>Прямий метод</p> <p>НАДХОДЖЕННЯ від реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів; від отриманих відсотків, дивідендів; від деривативів; інші надходження – ВИТРАЧАННЯ на придбання фінансових інвестицій, необоротних активів; виплати за деривативами; інші платежі = Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності</p>	
Рух коштів у результаті фінансової діяльності	
<p>Прямий метод</p> <p>НАДХОДЖЕННЯ від власного капіталу, отримання позик та інші надходження – ВИТРАЧАННЯ на викуп власних акцій, погашення позик, сплату дивідендів та інші платежі = чистий рух коштів від фінансової діяльності</p>	
<p>+/- чистий рух коштів у результаті операційної діяльності</p> <p>+/- чистий рух коштів у результаті інвестиційної діяльності</p> <p>+/- чистий рух коштів у результаті фінансової діяльності</p> <p>= чистий рух грошових коштів за звітний період</p>	
<p>+/- залишок на початок звітного періоду</p> <p>+/- вплив змін курсу валют</p> <p>= залишок коштів на кінець року</p>	

Рис. 1. Структурно-логічна схема складання звіту про рух грошових коштів підприємства

Слід зауважити, що П(С)БО 1 не містить жодних рекомендацій з приводу визначення впливу зміни валютних курсів на грошові потоки підприємства у звіті про рух грошових коштів.

У методичних рекомендаціях щодо заповнення форм фінансової звітності надається проблематична для виконання інструкція заповнення статті «Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів». У статті зображається сума збільшення або зменшення (наводиться у дужках) залишку грошових коштів у результаті перерахунку іноземної валюти при зміні валютних курсів протягом звітного періоду [8, п. 4,41]. Натомість у МСБО 7 чітко зазначено, що нереалізовані прибутки та збитки, які виникають від змін валютного курсу, не є грошовими потоками. Проте вплив змін валютного курсу на грошові кошти та їх еквіваленти, які утримуються в іноземній валюті або підлягають виплаті в іноземній валюті, зображається у звіті про рух грошових коштів з метою узгодження грошових коштів та їх еквівалентів на початку і в кінці періоду.

Ця сума подається окремо від грошових потоків від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності й містить курсові різниці, якщо вони були, коли рух грошових коштів визначався за курсом обміну валют на кінець періоду [9, п. 28]. Тому можна зробити висновок, що вплив змін валютних курсів на грошові кошти та їх еквіваленти, що зазначені в іноземній валюті або підлягають погашенню в іноземній валюті, визначається відповідно до МСБО 7 у звіті про рух грошових коштів для узгодження грошових коштів та їх еквівалентів на початок і кінець звітного періоду.

Висновки. Вагомими чинниками ефективності фінансового управління окремими видами діяльності підприємства є показники чистого грошового потоку від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, тому важливо враховувати інформацію звіту про рух грошових коштів у процесі аналізу фінансової звітності. Основна мета аналізу грошових потоків – це виявлення причин дефіциту чи надлишку вільних коштів і оцінка джерел їх надходження та напрямів використання. Водночас, аналіз грошових потоків доповнює методику оцінки платоспроможності й ліквідності та дає можливість спрогнозувати фінансовий стан підприємства.

У результаті аналізу й управління грошовими потоками досягається збалансованість формування фінансових ресурсів, необхідних для господарської діяльності підприємства, та оптимізація інвестування капіталу в необоротні й оборотні активи.

Опрацювання методики формування звіту про рух грошових коштів за вітчизняними й міжнародними стандартами виявило відсутність у вітчизняному законодавчому полі вимоги щоквартального його подання підприємствами, що суперечить Міжнародним стандартам фінансової звітності. Переваги широкого використання інформаційних систем і технологій в обліковій практиці підприємств дають можливість забезпечити збирання необхідних даних для складання звіту про рух грошових

коштів, незалежно від обраного методу прямого або непрямого. Метод складання звіту про рух грошових коштів затверджується в обліковій політиці підприємства.

У результаті дослідження композиційної структури та інформаційного навантаження звіту про рух грошових коштів підприємства побудовано структурно-логічну схему його складання, яка може слугувати основою поновлення програми аналізу грошових потоків підприємства.

Вітчизняна нормативно-законодавча база бухгалтерського обліку не містить чітких інструкцій щодо порядку визначення впливу змін валютних курсів на грошові потоки у звіті про рух грошових коштів підприємства. Пропонується застосовувати рекомендації МСБО 7, згідно з якими вплив змін валютних курсів на грошові кошти та їх еквіваленти визначається у звіті про рух грошових коштів для узгодження грошових коштів та їх еквівалентів на початок і кінець звітного періоду.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Атамас П.Й. Методичні проблеми складання звіту про рух грошових коштів та шляхи їх вирішення / П.Й. Атамас, О.П. Атамас // *Європейський вектор економічного розвитку: збірник наукових праць*. – 2013. – № 1 (14). – С. 3–11.
2. Бакурова Г.В. Значення фінансової звітності підприємств для прийняття рішень на її основі / Г.В. Бакурова, О.І. Трохимець // *Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво»*. – 2013. – № 1 (70). – С. 92–95.
3. Будицький О.В. Фінансова звітність як джерело інформації для прийняття управлінських рішень / О.В. Будицький // *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. – 2013. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economy.pauka.com.ua/?op=1&z=1721>.
4. Дземішкевич І.О. Відповідність фінансової звітності підприємств потребам користувачів звітності / І.О. Дземішкевич // *Фінансовий простір*. – 2015. – № 1 (17). – С. 113–119.
5. Корягін М.В. Звіт про рух грошових коштів: вітчизняний та міжнародний підходи / М.В. Корягін, О.С. Височан // *Проблеми економіки та управління*. – 2003. – № 484. – С. 104–109.
6. Курило Г.М. Щодо пошуку стратегії конвергентності в обліку та фінансової звітності: концептуальний підхід / Г.М. Курило // *Вісник Донецького університету економіки та права*. – 2013. – № 1. – С. 95–100.
7. Маліков В.В. Аналіз форм фінансової звітності в контексті НП(с)БО 1 «Загальні вимоги до звітності» / В.В. Маліков, Т.В. Ковальова // *Вісник НТУ «ХП»*. Серія «Технічний прогрес і ефективність виробництва». – Х.: НТУ «ХП», 2013. – № 66 (1039). – С. 169–174.
8. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності: Наказ Міністерства фінансів України від 28 березня 2013 р. № 433 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dtkt.com.ua/show/2cid010035>.
9. Міжнародні стандарти фінансової звітності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minfin.gov.ua>.
10. Загальні вимоги до фінансової звітності: П(С)БО 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua>.
11. Теслиук В.М. Складання звіту про рух грошових коштів / В.М. Теслиук, А.В. Дегтяренко // *Вісник Сумського НАУ. Серія «Фінанси і кредит»*. – 2011. – № 1 (30). – С. 127–131.
12. Шубіна С.В. Проблематика заповнення звіту про рух грошових коштів та шляхи її вирішення / С.В. Шубіна, А.Ю. Босих // *Молодий вчений*. – 2014. – № 4 (07). – С. 142–145.